

Asia: VN/15371/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi uusiutuvan energian tuotantolaitosten lupamenettelyistä ja eräistä muista hallinnollisista menettelyistä annetun lain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lakialoite: RED III -direktiivin säännökset, jotka liittyvät uusiutuvan energian tuotantolaitosten lupamenettelyjen organisointiin ja keston

Kiitos mahdollisuudesta saada antaa lausunto lakiehdotukseen.

1. Lähtökohta

Lakimuutoksen tavoitteena on nopeuttaa ja helpottaa uusiutuvan energian tuotantolaitosten lupamenettelyjä.

RED -lainsäädäntöä toteutetaan EU:n johdolla ja EU on nostanut Suomea kohtaan rikkomusmenettelyn koska Suomi ei ole toiminut asiassa edellytillä aikataululla. Uusiutuvan energian tuotanto sai lisävauhtia Ukrainan sodan vuoksi: 'Samaan aikaan kaasuntoimitusten käyttäminen aseena ja Venäjän federaation harjoittama markkinoiden manipulointi kaasuvirtojen tahallisten häiriöiden avulla johti energian hintojen jyrkkään nousuun unionissa, mikä vaaransi unionin taloutta ja uhkasi vakavasti maakaasun toimitusvarmuutta' (sivu 4). Eli vaikka lainsäädännön avulla torjutaan ilmaston lämpenemistä ja sen myötä suojellaan myös luontoa, niin laissa motiivi näyttää olevan talous. Siksi tässä lausunnossa keskitytään ilmaston lämpenemisen estämiseen ja luonnon ja sen monimuotoisuuden suojelemiseen, vastuullisuutteen – jotka ovat uusiutuvan energian juurisyytä. Hallitus kertoo haluavansa helpottaa yritysten toimintaa sekä

yksinkertaistaa ja nopeuttaa lupamenettelyä ottamalla käyttöön yhden luukun periaatteen. Tähän mennessä lupamenettelyssä ELY:llä on ollut autonominen valta nostaa luontoteemat näkyviin julkisissa lausunnoissaan osana päätöksentekoa. Avoimuus on keskeinen osa pohjoismaista demokratiaa. Yhden luukun periaate saattaa muuttaa totuttua käytäntöä ja piilottaa päätöksentekoon vaikuttavat näkökulmat, mikä olisi päätöksenteon uskottavuuden kannalta epäedullista. Jo nyt uusiutuvan energian kehittämistä vaivaa joidenkin yritysten ja kuntien harrastama piilottelu, joka lisää uusiutuvan energian vastustusta kansalaisissa. Jatkossa avoimuutta tulee lisätä, jotta uusiutuva energia saisi entistä suuremman hyväksymisen kansalaisissa.

Hiilineutraaliutta tulee parantaa lisäämällä uusiutuvan energian tuotantoa. Siten pienennetään hiilipäästöjä. Mutta olisi nurinkurista, jos samaan aikaan tuhottaisi luontoa, joka on keskeinen hiilivarasto. Siksi on todella tärkeä ohjata uusiutuvan energian yrityksiä toteuttamaan hankkeensa vastuullisesti luontoa ja sen monimuotoisuutta suojellen. Ei myöskään yritykset voi hyvin ilman maapalloa.

2. Havaintoja

Uusiutuvan energian nopean kehittämisen alueet: Lakialoitteen tavoitteena on nopeuttaa uusiutuvan energian tuotantolaitosten rakentamista. Kyse ei ole uusien tuotantolaitosten kehittämisestä, innovaatioista, vaan laitosten rakentamisesta, monistamisesta. Ensimmäisessä vaiheessa nopeutetun 'kehittämisen' alueita määritellään aurinkovoimaloille. Missä ja miten määritellään seuraavat tuotantomuodot ja kriteerit niille tarkoitettujen 'nopeutettujen alueiden' kriteerit? Määritelläänkö nekin lakien avulla?

Joidenkin etuajo-oikeus ei hidasta muiden saamaa palvelua? Aluehallintovirastojen lupakäsittelyyn liittyvä vihreän siirtymän hankkeiden etusijaa koskeva lainsäädäntö tuli voimaan vuoden 2023 alussa. 'Hankkeet saivat ympäristöluvan alle vuodessa eivätkä viivästyttäneet muiden lupahakemusten käsittelyä' (s. 13). Jos hakemus b, c ja d ohittavat hakemuksen a ja kaikkia käsitellään peräkkäin, niin loogista on, että a:n käsittely hidastuu. Mikäli ei hidastunut, niin syy on pakko olla resurssien lisäys tai jokin rakenteellinen syy. Herättää kansalaisissa epäluuloja, mikäli lain muutoksen perustelussa on ilmeisiä epäloogisuuksia. Jotta epäluuloja ei heräisi olisi syytä kuvata miksi ohituskaistan käyttäminen ei ole hidastanut ohitettujen saamaa palvelua.

YVA-menettelyn soveltaminen: 'Kansallisen lainsäädännön osalta on syytä huomioida, että YVA-lain liitteessä 1 olevassa hankeluettelossa edellytetään YVA-menettelyä tuulivoimahankkeelta aina silloin, kun yksittäisten laitosten lukumäärä on vähintään 10 kappaletta tai kokonaisteho 20 vähintään 45 megawattia' (s 19). On huomattava, että YVA-menettely tarvitaan sekä tilanteessa, jossa kriteerit täyttyvät yhden tuulivoimala-alueen perusteella että useamman alueen yhteisvaikutuksesta. Lisäksi: 'Artiklan 2 kohdan mukaan mikäli voimalaitoksen päivittämistä koskeva hanke edellyttää YVA-menettelyä, tulee se rajata koskemaan muutoksen vaikutuksia alkuperäiseen

hankkeeseen verrattuna. Kansallisessa YVA-lain soveltamiskäytännössä muutoshankkeiden arviointi rajataan jo nykyisellään koskemaan pelkkiä muutoksen vaikutuksia, mutta säännöksen katsotaan varmuuden vuoksi edellyttävän kansallisia täytäntöönpanotoimia' (s. 20). Tämän perusteella jos rakennetaan tuulivoimala-alueelle lisäystä, niin ympäristövaikutuksia arvioidaan vain muutoksesta, jättämällä alkuperäinen jo toiminnassa oleva toiminta arvioinnin ulkopuolelle. Tällä perusteella, tuijottamalla vain vaihe vaiheelta tehtäviin muutoksiin saadaan vaiheittain kamelin selkä katkaisua. (17a§, sivu 62).

3. Vaikutukset

Nopean uusiutuvan energian kehittämisalueiden luonnin vaikutuksissa keskitytään lähinnä taloudellisiin vaikutuksiin ja vaikutuksiin viranomaistoimintaan, rajallisesti luontoon (s 26) . Vaikutuksissa ei ole arvioitu ollenkaan uusiutuvan energian hyötyjä ilmaston lämpenemisen hidastamiseksi. Miten eri uusiutuvan energian tuotantomuodot menestyvät ja täyttävät niiden päätehtävän, tuottavat uusiutuvaa energiaa tehokkaasti ja tasaisesti tuhoamatta luontoa ja sen monimuotoisuutta. Valtion talouden kannalta vaikutukset ovat tekstin mukaan pienet. Kuitenkin aikaisemmin kuvataan kuinka energiayrityksille syntyy iso säästö, koska yritysten ei tarvitse tehdä jatkossa ympäristöselvityksiä. Se johtuu siitä, että julkinen sektori on hakemushetkellä jo tehnyt tarvittavat ympäristöselvitykset, joiden perusteella se on määritellyt nopean uusiutuvan energian kehittämisalueet. Jos tutkimukset ovat asianmukaiset niin niiden tekeminen maksaa siinä missä yritystenkin tähän mennessä teettämät. Työn vain maksaisi veronmaksajat, eli valtio. Olisi oikeudenmukaista jos yritysten hakemaan lupamaksuun sisällytettäisiin myös osuus alueella tehdystä luontokartoituksesta. Yleensä asiakas maksaa, yrityksetkin ovat tottuneet laskuttamaan asiakkaitaan.

Vaikutukset kansalaisiin: luonnoksessa todetaan sivulla 31 rehellisesti: 'Menettelyjen nopeutuminen ja YVA-menettelyn soveltumista koskevat vapautukset voivat käytännössä vaikeuttaa haitankärsijöiden ja asianosaisten käytännön mahdollisuuksia osallistua kuulemiseen. Osa vaikuttamismahdollisuuksista ja sitä kautta hankkeeseen liittyvästä paikallistuntemuksesta voisi tällaisessa tilanteessa jäädä hyödyntämättä, jos tieto kuulemisesta ei jostain syystä tavoittaisi osallisia ja tilaisuus olisi tarjolla aiempaa harvemmin.' Kansalaiset kokevat, että yrityksen ja kunnat ovat valmistelleet uusiutuvaa energiaa kansalaisilta salaa. Vastuuton toiminta on pilannut alan mainetta. Jotta maine voidaan palauttaa, tulee avoimuutta ja kansalaisten vaikutusvaltaa lisätä, ei vähentää.

Lainmuutoksen tulokulma: Lakimuutosta tehdään talous ja yritykset edellä. Kuitenkin koko lakimuutoksen syvin tavoite tulisi olla kestävän uusiutuvan energian kehittäminen ja tuotanto. Yhteiskunnassa ja kansalaisilla on yhä kirkkaampi ymmärrys luonnon kiihtyvistä tuhoista. Sen sijaan, että karkeutetaan luvituksen päätöksentekoa, niin teollisuuden, myös uusiutuvan energian

vaikutuksia ympäristöön tulisi tarkastella entistä tarkemmin. Data-analytiikka antaa yhä paremmat keinot ymmärtää toimenpiteiden syy- ja seuraushteitä. Tällä hetkellä uusiutuvan energian suunnitellut investoinnit ovat n 78 mrd€. (s. 28). Ei ole arvioitu miten paljon investoinnit voisivat lisääntyä lainmuutoksen seurauksena. Eli mikä olisi lain muutoksella saatu taloudellinen hyöty? Onko sitä ollenkaan?

4. Uusiutuvan energian nopean kehityksen alueet (s 60)

Poissuljetut alueet: Uusiutuvan energian nopean kehittämisen alueita on kuvattu rajaamalla kelpaamattomia alueita ulkopuolelle. Yksi pois rajattu alue on 'tuottava metsämaa'. Mitä metsän tuottavuudella tarkoitetaan? Jos tuottavuutta halutaan mitata rahassa, niin metsän taloudellinen arvo hiilivarastona laskettuna sen perusteella, mikä on hiilikompensaatiosta maksettava korvaus puusta, niin puiden tuotto on hiilinieuluna kolme kertaa niin suuri kuin mitä metsäteollisuus maksaa kaadetuista puista. Siten on perusteltua säästää metsät aurinkovoimaloilta. Ilmaston lämpenemistä hidastavia metsiä ei tule kaataa siksi, että niille rakennetaan tuulivoimaloita, jotka hidastavat ilmaston lämpenemistä. Luonnonmukaiset metsät lisäksi lisäävät luonnon monimuotoisuutta toisin kuin luontoon rakennetut aurinkovoimalat.

Suosittu alueet: Sen lisäksi, että rajataan aurinkovoimaloille kelpaamattomat alueet, tulisi nostaa esiin ja tukea aurinkovoimaloita alueille, jolle ne sopivat. Uusiutuvaa energiaa tulee rakentaa mieluiten sinne, jossa energian kysyntäkin on, asutuksen ja teollisuuslaitosten luo. Talojen katot ovat jo nyt suosittuja aurinkovoimala-alueita. Ideaalisia seutuja ovat alueet, joilla ei ole luontoarvoa, joita voisi enää rakentamalla tuhota tai joita ei ole mahdollista tai kannattava ennallistaa, esimerkiksi käytöstä poistetut sora- ja kaivosteokset.

5. Lopuksi

RED III -laissa halutaan edistää uusiutuvan energian kehittämistä, rakentamista. Lain laatimisessa näytetään edettävän yritykset edellä, ei kansalaiset tai luonto. Uusiutuvan energian nopean kehittämisen alueilla halutaan kiihdyttää ja helpottaa voittoa tekevien yritysten toimintaa. Maakunnat ovat halunneet auttaa yrityksiä jo aikaisemminkin luomaan aurinkovoimaloita sopiville alueille. Yritykset eivät kuitenkaan ole noita suositeltuja alueita valinneet. Niinpä maakunnat ovat jättäneet maakuntakaavoista pois potentiaaliset aurinkovoimala-alueet. Nopean kehittämisen alueet on periaatteessa oiva keino ohjata yrityksiä toimimaan vastuullisesti, houkuttelemalla niitä keskittämään rakentamista nopeuttamalla päätöksentekoa. Taloudellisena kriteerinä on myös usean kymmenen tai sadan tuhannen euron säästöt, mikäli veronmaksajat maksava yritysten tähän mennessä teettämät luontokartoitukset. (s 27)

Jos kerran Suomen on pakko jo EU:n rikkomusmenettelyn vuoksi säätää RED III -laki, niin se tulisi tehdä tavalla, jonka suomalaiset hyväksyvät. Kun kerran ei ole varmuutta, mitkä lain vaikutukset ovat, niin on viisasta toteuttaa laki mieluummin pienimuotoisena kokeiluna kuin koko Suomea koskevana massiivisena urakkana. Laajennetaan nopean kehittämisen alueita kunhan on saatu kokemuksia.

Lainkäytön mahdollisuudet ja rajallisuus: RED III -lain tavoitteena on ajaa Suomea kohti parempaa tulevaisuutta, kohti visioita, johon haluamme. Mutta mikä on visio, johon tämän lain on meitä tarkoitus viedä? Tekstistä ei löytynyt. Nyt mennään laki edellä, mutta mihin? Yleensä sovitaan ensin tavoite ja sitten keinot miten tavoitteeseen päästään, yhtenä keinona laki. Yksi ongelma on se, että lailla voidaan lähinnä sulkea asioita pois, estää, kieltää toimimasta väärin. Mutta ei niin päästä hyvään tavoitteeseen. Tarvitaan myös neuvoja, ohjeita, mitä pitäisi tehdä – ei vain mitä ei saa tehdä. Vastuulliset toimijat toimivat viisaasti, ohjeet auttavat myös vastuuttomia. Avoimuus ja läpinäkyvyys ohjaavat kaikkia kohti vastuullisuutta.

Koskinen Jyrki
Valkjärven Suojelijat ry